

Arraconat en l'oblit un fresc valencià del segle XVII sobre la Catalunya Nord

Autor: Lluís Dagues

Data de publicació: 29-11-2023

El mural ha estat al centre de reivindicacions veïnals i els ajuntaments de València i Salses van estar en contacte, però mai s'ha completat el projecte per conservar-lo en bones condicions.

El 1994 dos historiadors, Eduard Pérez Lluch i Luis Pablo Martínez, alerten la Generalitat Valenciana que al nord de la ciutat de València, al barri del Campanar, un molí medieval alberga un mural pintat el segle XVII. Les obres de circumval·lació previstes amenacen el patrimoni del barri, però la redescoberta del fresc impulsa una efímera lluita mediàtica i política. Trenta anys més tard, però, el potencial memorialístic d'aqueix fresc continua en suspens.

El mural representa una escena de batalla: homes a cavall, a peu, amb canons, amb alabardes i mosquets, lluiten i es maten entre ells al peu d'unes fortificacions. L'autor, desconegut, va deixar unes quantes anotacions en una barreja de castellà, italià i català, i titula els dibuixos com Assitio del Castillo de Salça, La colina de Tortoul, batería para destorbar el francese el lo llano i Pieça de sesenta livras de bala que viene de Perpiñan.

Un episodi traumàtic

Durant la dècada dels anys 90 del segle XX, surten els primers estudis sobre el fresc i els historiadors no tarden a contextualitzar l'obra. Es tracta d'una representació de la campanya militar de la corona de Castella i Aragó duta a terme el 1639 a la Catalunya Nord. En plena Guerra dels Trenta Anys, les tropes franceses havien pres la fortalesa de Salses i amenaçaven de conquerir la península Ibèrica. El pas de Salses n'era la porta d'entrada.

Després d'un setge ràpid, les tropes franceses es precipiten sobre la plana del Rosselló. A part de pestes i fam, la població local pateix exaccions, violacions, matances i pillatges. Ho explica Joan Peytaví-Deixona, historiador de

l'Institut Transfronterer de la Universitat de Perpinyà: "Aqueix territori va ser una zona de conflicte gairebé perpètua durant més de cent anys. El nord de Catalunya era com ara pot ser el Donbass, el centre d'un nus geopolític europeu entre els dos imperis més potents d'aquell temps: els regnes de França i Espanya".

Amb la presa de Salses, el conjunt dels territoris de la corona de Castella i Aragó es mobilitzen a correcció. Del setembre al desembre del 1639, més de 40.000 soldats assetgen la fortalesa de Salses, ocupada per una guarnició de dos mil francesos. Entre l'estany de Salses i les Corberes, comença una llarga batalla per impedir l'ajuda dels reforços francesos. Durant els combats, el pes de les pèrdues es fa notar. Desenes de milers d'homes moren: napolitans, valencians, catalans i aragonesos contra francesos, occitans, alemanys, italians i suïssos.

Amb la victòria de les tropes hispàniques, Salses és recuperada durant uns quants anys. Però l'esforç de guerra és gran i els catalans es revoltin el 1640. França ho aprofita per apoderar-se dels comtats nord-catalans i, finalment, el Tractat dels Pirineus (1659) conclou les conquestes. "A partir d'aquest moment, Catalunya Nord desapareix del relat històric català, francès, hispànic i europeu. Es tracta d'un episodi clau de la nostra història però tothom l'ha descuidat", conclou Peytaví.

Exposició mediàtica

Tornem a València, el 1994. Es preveu ampliar la ronda nord de circumval·lació de la ciutat. El barri del Campanar, majoritàriament hortolà, està directament amenaçat per les obres. Les associacions locals reivindiquen el seu patrimoni històric per tal de frenar el projecte i aqueix mural torna a sortir de l'obscuritat i se situa al centre mediàtic del moment.

Els regidors de l'Ajuntament de València i els diputats de la Generalitat valenciana visiten el molí i el seu fresc. I, dos anys més tard, a Salses, Brigitte Castell rep els retalls de premsa d'aqueix conflicte a través d'una coneixença valenciana i informa de la descoberta Sylvain Dagues, alcalde de Salses, que està a punt de celebrar el 500 aniversari del castell del poble.

A partir d'aquí, els ajuntaments de València i de Salses no tarden a trobar-se. El maig del 1997 hi ha una primera trobada al sud i, tres mesos més tard, n'hi ha una segona al nord. La directora general del patrimoni artístic de València, Carmen Pérez Garcia, aprofita aqueixos esdeveniments per oferir reproduccions del mural. Una va a parar al Museu d'Història Militar de València i l'altra, a l'Ajuntament de Salses. A partir dels anys 2000, però, el mural s'oblida a poc a poc.

Una feina de memorial en suspens

No és fins a l'any passat, al cap de més dues dècades de silenci, que el director del Museu d'Història Militar de València, el coronel Vicente Leon Zafra, es preocupa pel futur del fresc. El fet és que a València es preveuen unes noves obres d'eixamplament de la via d'entrada al nord de la ciutat. I davant d'un nou moviment de mobilitzacions de les hortes, aquest cop els poders públics de la Generalitat valenciana calmen els ànims: no hi haurà cap impacte sobre el barri del Campanar.

Malgrat tot, el coronel Leon Zafra inscriu el mural al lloc web d'Hispania Nostra, que concentra els indrets històrics en perill, a través d'una llista roja. El coronel explica que "el futur d'aquest mural ha de ser en un museu per mostrar-lo al públic i proposar-lo a nous estudis. En canvi, ara es troba en un espai tancat i, a més a més, amenaçat".

La redescoberta del mural, el 1997, s'emmarcava en el context d'obertura de fronteres i d'integració europea. Trenta anys més tard, però, la situació ha canviat. Liberté Martin, encarregada de comunicació al Castell de Salses, exposa: "Després del debat mediàtic que hi va haver, no vam tenir més contactes amb València. Fins i tot no sabem ben bé si el fresc representa Salses". Joel Forty, antic treballador del Castell de Salses, afegeix: "A partir dels anys 2000, no en vam sentir a parlar més. Vam conservar vincles personals amb el sud, però en l'àmbit institucional tot es va aturar".

Tot i que és cert que el Castell de Salses pertany a la institució nacional dels Monuments de France, que treballa de manera autònoma, l'Ajuntament no va desitjar continuar amb el treball memorial en el seu moment. Avui dia, la còpia del mural al Museu Militar de València és exposada a la sala destinada als Tercios. A Salses, l'altra còpia del fresc es troba a la sala d'actes de l'Ajuntament. I l'any 2010, unes obres van convertir aqueixa sala en un passadís que dona sobre els despatxos dels treballadors municipals.

Lluís Dagues

Podeu llegir l'article original a través del següent enllaç: <https://elmon.cat/cultura/fresc-valencia-segle-xvii-catalunya-nord-oblit-622920/>